

הטיפול בפצעים בשבת

פרק שלישי – הטיפול בפצעים קלים בבית

בשני הפרקים הקודמים בענייני טיפול בפצעים בשבת עסקנו בפצעים זיהומיים ובפצעי כוויות. בפרק זה נעסוק בפציעות קלות.

כפי שצינו במאמרים הקודמים, לפעמים פצעים עלולים להיות מסוכנים. היחס ההלכתי אליהם הוא בהתאם. אך רוב הפציעות בבית במהלך השבת הן קלות ואינן מצריכות טיפול בהול. ועדיין, הטיפול בהן עלול להיות כרוך באיסורי שבת, כאשר אין די ידע על הדרך שבה ניתן לטפל בפצעים אלו בשבת. בפרק זה נציע מדריך הלכתי פשוט ומעשי לטיפול בפצעים קלים בבית.¹

עצירת הדימום

1. בדרך כלל, חבלה כמו חתך או שריטה ברקמת העור תוביל לדימום. כשאין מדובר בחתך עמוק, מערכת הדם תפעל להקרת מקום הפציעה ולהפסקת הדימום. בכדי לסייע לתהליך זה יש ללחוץ על הפצע. מותר ללחוץ על הפצע באמצעות כף היד, עד להפסקת הדימום. מותר גם להשתמש לצורך כך בתכשירים שכל מטרתם הוא עצירת הדימום, במידה שאין בהם משום רפואה. בשולחן ערוך (סימן שכח, כט) הדוגמא לכך היא יין.

עצירת הדימום באמצעות מטלית

2. נפסק בשו"ע (סימן שכח, מח): "אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנו דם, מפני שהדם יצבע אותו". הטעם לכך הוא שיש בדבר איסור צובע, למרות שהדם מקלקל את הבגד ולא משביח אותו, מאחר שכל המקלקלין פטורין – אבל אסור. בבגד אדום, שאינו מתקלקל מחמת הדם, הדבר חמור אף יותר. למרות זאת, המשנה ברורה מביא את דברי הרדב"ז, החכם צבי והאליה רבה שהסכימו להקל בזה, מאחר שלדעתם הדבר קל יותר מקלקול, ואינו אלא "דרך לכלוך". המשנה ברורה מסכים לדעתם להקל במקום

¹ מאמר זה מבוסס על פסקיו של השמירת שבת כהלכתה (פרק לה), על הספר אורחות שבת, על הספר פסקי תשובות (סימן שכח) ועל קונטרסו של ידידנו הרב ד"ר בצלאל פרל.

שאינן לו אפשרות להיזהר, או בשעת הדחק (משנ"ב סימן שכ ס"ק נ"ט, וסימן שכ ס"ק קמ"ו). לכן, אם יש צורך דווקא במטלית, יכול להקל בזה, ועדיף על ידי מטלית שאינה אדומה.

3. במקרה שיש צורך במטלית, וכאמור, עדיף להשתמש במטלית ייעודית לעצירת דימום כמו תחבושת או גזה. ועיין עוד להלן.

ניקוי הפצע

4. מותר לנקות את הפצע באמצעות שטיפתו במים (שו"ע סימן שכ, מח). בדרך כלל, עבור מי שאינו מוגדר חולה שאין בו סכנה, חל איסור על שימוש בתרופות, משום גזירת שחיקת סממנים. אך גם במקרה זה, כמו לעיל בסעיף 1, חל היתר על שימוש בתכשיר רפואי שאינו מיועד ומשמש לרפואה, אלא רק למניעה של מחלה (שו"ע סימן שכ"ח סעיף כג, כד). לכן, מותר להשתמש בנוזלי חיטוי רפואיים בכדי לנקות את הפצע ולהגן מפני זיהומו.

ניגוב הפצע לאחר ניקוי

5. מותר לנגב את הפצע לאחר שטיפתו, באמצעות פיסת בד, מגבת או צמר גפן, ואין לחשוש בזה לאיסור סחיטה, שכן זוהי סחיטה כלאחר יד, וכשאינן כוונתו לסחוט אלא לנגב, הדבר מותר (הגרש"ז אויערבאך, שש"כ פרק ל"ה הערה טז).

השימוש בצמר גפן לניקוי פצע

6. כדאי מאוד להימנע מקריעת פיסה מתוך צמר גפן בשבת, מאחר שיש שהחמירו בזה משום מלאכת קורע. ואמנם יש מקילים, בצירוף דעת שולחן ערוך הרב שאין קורע בדבר שהיה גוף אחד מעיקרו, ובעיקר משום שלדעתם ניתוק כל סיב בפני עצמו אינו משמעותי, ולכן גם ניתוק סיבים רבים כפי שקורה בתלישת פיסה של צמר גפן אינו אסור (שם הערה נ). בימינו נמכר צמר גפן גם ככדורים קטנים המופרדים זה מזה, וכדאי שתהיה בבית חבילה כזו לשימוש בשבת במידת הצורך.

ניקוי פצע באמצעות מטלית טבולה בנוזל חיטוי

7. כאמור, מותר לנקות פצע על ידי נוזל, ולנגבו על ידי מטלית; אמנם הרטבת מטלית בנוזל חיטוי וניגוב הפצע באמצעותו יש בו חשש איסור תורה מאחר שבמהלך הניגוב נסחט הנוזל מן הבד אל הפצע (עיין שו"ע סימן ש"כ סעיף יז, יח). לכן, עדיף לשפוך את נוזל החיטוי ישירות על הפצע (או להשרות את הפצע בנוזל חיטוי, למשל בפציעה

באצבעות), ורק לאחר מכן לנגבו באמצעות מטלית יבשה. אם אין די בכך, יוכל להשתמש בבד סינתטי שאין בו חשש סחיטה (או בשקית ניילון).

חבישת פצע

8. בדרך כלל, פצעים שטחיים וקלים אינם דורשים חבישה כלל. די בניקוי הפצע. אך במקרה של חשש מהיווצרות זיהומים, כגון בקרב ילדים שאינם יודעים לשמור על אזור הפצע נקי ויש חשש שיתלכלכו או ישחקו בחול וכדומה, יש צורך לחבש את הפצע.

9. אסור לקרוע רצועה מתוך גליל תחבושת בשבת לצורך חבישת פצע, ויש בזה משום איסור קורע (שו"ע סימן ש"מ סעיף י"ג). חיתוך מדויק של התחבושת לפי מידת הפצע אסור גם משום מלאכת מחתך (משנ"ב סימן שכ"ב ס"ק י"ח). לכן במידת הצורך, כאמור, אפשר להשתמש בתחבושת שלמה ולכרוך אותה על הפצע. אם היא ארוכה, ניתן לגלול אותה על האבר הפגוע מספר פעמים.

סגירת התחבושת

10. בתחבושת שנועדה למספר ימים, את קצה התחבושת ניתן לתחוב תחת התחבושת הכרוכה, או לקשור באמצעות קשר עניבה המותר בשבת. מותר גם להשתמש בסיכת ביטחון. אך אסור לקשור אותה קשר על גבי קשר או להדביק את קצה התחבושת לגוף באמצעות פלסטר (אלא אם כן אין ברירה, והתחבושת לא נועדה לשבעה ימים).

11. תחבושת שנועדה לפחות מיממה, אפשר לקשור אותה בשני קשרים (וכשמסיר את התחבושת לאחר השבת, יראה **לפתוח** את הקשרים).

12. בשעת הדחק, כגון במרפאה שיש בה רק גליל אחת של תחבושת ואין זה מעשי לכרוך את כל הגליל על ידו של הנפגע, אפשר להקל לחתוך את הגליל ללא הקפדה על מידה מדויקת ולסמוך על הסוברים שבאופן זה אין בכך איסור מחתך (עיין סימן שכ"ב), וגם תיקון מנא אין בזה משום שלאחר שימוש חד פעמי הוא זורק את התחבושת, ויקרע בשינוי (פס"ח שכח הערה 374).

13. אף שמבואר בשו"ע (סימן שכח, כג) שאסור להשתמש בבגדים ישנים לחבישה משום שהם מרפאים, כבר כתבו הפוסקים שבימינו בכל סוגי הבגדים והמטליות מותר, כי אין כלל מציאות כזאת שמניחים סוג מסויים של בד בכדי לרפא את המכה אלא רק למנוע זיהומים (ציץ אליעזר חלק ח טו, יד).

השימוש בפלסטר

14. מותר להשתמש בפלסטר בשבת, ככל תחבושת אחרת. אמנם, עדיף להכין מערב שבת את הפלסטר לשימוש, דהיינו: להסיר את העטיפה ואת המדבקות שבצדדי הפלסטר.

במידה שלא נערך לכך לפני שבת, רשאי להקל בזה, מאחר שהוא דרך קלקול, ואיסור הסרת מדבקות אינו מוכרע (עיין סימן ש"מ), וכתב בפס"ת (שם) שבמקום צורך ובפרט כשיש ענין של חולי רשאי לסמוך על המקילין, ובפרט אם יעשה בשינוי (כגון בעזרת השיניים) או על ידי קטן.

15. הדבר מצוי שפלסטרים מחוברים כגלגל או בזוגות. לכן יש לחתוך את הפלסטר מפלסטרים אחרים לפני שבת. ואם החיבור הוא באריזה החיצונית של הפלסטר, יפתח את האריזה במקום שנצרך לו במקום לחתוך את הגליל.

השימוש במשחה בפצעים

16. אסור להניח לכתחילה תחבושת המכילה משחה או כל חומר רפואי אחר שנועד לריפוי, אפילו אם כבר נספגה המשחה או הנוזל בתחבושת ואין כל חשש סחיטה או ממרח, וזאת מחמת איסור שחיקת סממנים.

17. אמנם אם הפצע גורם לכאב עז עד שנפל למשכב מחמתו, מותר לשים משחה, אך יש להיזהר מחשש מלאכות שבת אחרות שיש בזה, ולכן אם יכול להכין את המשחה על התחבושת מערב שבת, עדיף שיעשה כן, ואם אין אפשרות כזאת (כגון שהמשחה צריכה להישאר סטרילית), או שלא הכין מערב שבת, יסחט את המשחה ישירות על הפצע או על התחבושת בלי למורחה, ויניח את התחבושת על הפצע.

הסרת תחבושת

18. אסור להסיר תחבושת המודבקת על הגוף בשבת, אלא אם כן היא מפריעה לו, ואז מותר לחותכה דרך קלקול (שש"כ שם סעיף כט). וכן הדין בפלסטר הדבוק במקום שיער, שהסרתו עלולה לתלוש שיער. במידה שיש לו חומר שיכול להסיר את הדבק ואינו מוקצה (כלומר שהוכן מבעוד יום), יכול לשפוך על הפלסטר ולאחר שהדבק יומס להסיר את הפלסטר (שם סעיף ל).